

УДК 346.12:347.72(477)

МІСЦЕ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Ірина ЛУКАЧ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SUMMARY

The article is devoted to determination of place of corporate law in system of Ukrainian law. Special interest is paid to study of definition of corporate as part of public or private law. Based on literature devoted to this issue in context of Roman law and modern law, author concludes that division of law into public and private has no value in modern legal system. Norms of public and private law coexist in corporate law, which is defined as a sub-sector of economic law on basis of latest scientific data of theory of law.

Key words: corporation, corporate law, public law, private law, subsector law.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена з'ясуванню місця корпоративного права в системі права України. Особливий інтерес дослідження складає визначення корпоративного права в системі публічного та приватного права. Аналізуючи літературу, що присвячена цьому питанню в контексті римського права та сучасного права, автор дійшов висновку, що розподіл права на публічне і приватне на нинішньому етапі не має галузевого значення. Норми публічного та приватного права співіснують у корпоративному праві, яке визначено, як підгалузь господарського права на основі новітніх даних науки теорії права.

Ключові слова: корпорація, корпоративне право, публічне право, приватне право, підгалузь права.

Постановка проблеми. Важливим інструментом державного впливу на господарські відносини є норми права як елемент механізму правового регулювання цих відносин [1, с. 173]. Норми права складаються у певні системи, які в теорії права прийнято називати підінститутами, інститутами, підгалуззями та галузями. Їх правова взаємодія важлива як для єдиного правового регулювання, так і для вивчення. У зв'язку з наведеним актуальним є визначення місця корпоративного права в системі права України, зокрема з тим, щоб виявити його особливості, методи та принципи. Перше, що намагаються з'ясувати більшість науковців – це співвідношення корпоративного права зі сферою публічного чи приватного права. У цій дискусії сказано вже багато, проте часто методи та засадничі принципи дискусії мають різне підґрунтя, а тому не дають відповіді на найважливіші теоретичні та практичні питання.

Актуальність теми. Усвідомлюючи, що в господарських товариствах є публічний і приватний інтерес, напевно, сьогодні не можна підтримати обраний багатьма науковцями метод повного отождоження цивільного права з приватним [2, с. 66–74], а інших галузей права – з публічним. Таке бачення теорії права отримало назву нормативістського, за яким приватне право (норми, які регулюють приватноправові відносини) – це всі правові норми, що містяться у цивільному кодексі певної держави, як єдиному кодифікованому акті приватного права та інших законах цивільного права. Решту норм права і відносини, що вони регулюють, слід вважати публічними [3, с. 144]. Однак таке тлумачення є просто теорією розмежування приватного та публічного права. Зокрема, О.А. Банчук нарахував більше десятка основних теорій такого розмежування, починаючи з класичної теорії інтересу Савінії, яка останнім часом піддається серйозній критиці через багатогранність категорії інтересу [3, с. 143–146] та його критеріїв, через що один і той самий інтерес, наприклад, міноритарних акціонерів, може бути як публічним – важливим для держави через його соціальну сутність і напруженість, так і приватним – інтересом самих міноритаріїв як осіб.

Проблема визначення корпоративного права в системі права України присвячені дослідження О.М. Вінник, І.В. Спасибо-Фатеевої, проте постала проблема визначити

корпоративне право в системі права України у контексті приватного та публічного права.

Мета статті. Визначити поняття корпоративного права, його місце в системі права України та поставити питання про його місце у системі публічного та приватного права України.

Виклад основного матеріалу. На думку А.Г. Діденка, одна й та сама норма права не може бути складовою різних інститутів і галузей права [4]. Втім, із цим не можна погодитися повною мірою. Якщо розглядати право, як об'єктивно існуючу категорію, то правова норма може регулювати відносини в різних галузях. Наприклад, купівля–продаж значного пакета акцій в акціонерному товаристві є складовою як корпоративного, так і конкурентного права. Якщо не визнавати «дотичних» комплексних галузей, то можна говорити про поділ права на галузі в радянському розумінні. У такому разі всі приватні норми будуть цивільними, а решта належатимуть до публічних галузей права.

Проте, як слушно зазначає О.А. Беляневич, розробка проблематики приватного і публічного права відбувається на ґрунті усталеного розуміння системи права, напрацьованого в радянському правознавстві. Очевидним перебільшенням вбачається твердження про те, що приватне і публічне право в усіх розвинутих правових системах і досі існують, як дві самостійні сфери правового регулювання, як два різних типи правового впливу на суспільні відносини, попри те, що розвинене право тільки і може існувати за наявності двох сфер – публічного і приватного права [1, с. 83–84].

Єдність у розумінні багатьох представників науки цивільного права щодо поділу приватного та публічного права в Стародавньому Римі була справедливо піддана сумніву О.А. Беляневич, яка довела, наскільки різнилися підходи до такого поділу в найбільш цитованих сучасними дослідниками Дигестах Ульпіана та Інституціях Гая [1, с. 84–86]. До речі, французькі науковці, не принижуючи ролі приватного та публічного права, зауважують, що його юридична природа не була оригінальною. Більше того, ця конструкція була запозичена Римом із законів Хаммурапі, які впливають із кримінального права, і пов'язана із ша-

ною богів та організацією покарання приватних осіб за перетин меж сакральної цитаделі [5]. Із викладеного вище вбачається, що принаймні проблемним є застосування в сучасних умовах конструкції, якій понад дві тисячі років, у тогочасному виді та ще й за відсутності єдиного наукового підходу щодо джерела її походження та складових.

Розробляючи теорію публічних інтересів у господарських товариствах, О.М. Вінник наводить бачення французького професора М. Планіоля стосовно поділу права на публічне та приватне. На його думку, приватне право регулює діяльність, яку приватні особи здійснюють від власного імені й у своїх власних інтересах. Цю ж думку поділяв видатний дореволюційний російський цивіліст і комерціаліст Г.Ф. Шершеневич, вважаючи, що сфера приватного права визначається такими категоріями: «1) приватні особи як суб'єкти відносин; 2) приватний інтерес як зміст відносин». Публічне право, як зазначав М. Планіоль, «регулює відносини осіб, які діють в загальних інтересах, у силу прямого або опосередкованого делегування суверенної влади», а його девізом (згідно з оцінкою Ю.О. Тихомирова) є «забезпечення гармонії і згоди у суспільстві, баланс інтересів особистості, колективів, спільнот у суспільстві в цілому, стабільності держави та її інститутів, усталеності засад економічного і соціального розвитку» [6, с. 50–51].

Те, що ряд цивільних норм вирізняються у системі цивільного права, вчені помітили вже давно. Зокрема, Й.О. Покровський зазначав, що «з точки зору послідовності всі такого роду колективи («неправоздатні союзи» – І. Л.) слід було б просто ігнорувати... Але така послідовність йшла б занадто врозріз з потужними вимогами життя, а тому насправді не виконується» [7, с. 159]. Л.І. Петражицький вважав, що «у сфері приватноправових союзів, що виникають на добровільній основі між юридичними особами, норми цивільного права за своїм характером значною мірою отримують особливого забарвлення, що вирізняє їх серед маси цивільно-правових норм та наділяє їх певними рисами, притаманними здебільшого публічно-правовим нормам» [8, с. 31]. Можна сказати, що упродовж понад ста років ці норми набули ще яскравішого публічно-правового забарвлення.

У контексті проблеми розмежування права на публічне та приватне наведемо позицію О.А. Белянєвич: у літературі справедливо акцентувалося на тому, що поділ права на приватне і публічне має першорядне значення для визначення типу, методології правового регулювання, але не відповідає практичним потребам відособлення менш великих сукупностей правових норм у системі права, і потреба в поясненні правовою наукою змішаного (приватно-публічного) регулювання суспільних відносин назріла доволі давно [1, с. 83].

Зарубіжні дослідники приватного права констатують, що попри чіткість поділу на публічне і приватне, праці Ульпіана бракувало критеріїв та підстав для такого поділу. Зокрема, у Дигестах наведено досить абстрактні, на сучасний погляд, слова претора про публічну ріку, яку не можна перейти [9, с. 146]. Ця абстрактна різкість розмежування права на публічне та приватне, можливо, і слугувала якись практичним потребам права Стародавнього Риму. Якщо брати до уваги, що сучасної класичної корпорації тоді не існувало, то складно застосовувати таке абстрактне бачення двотисячолітньої давнини до з'ясування місця сучасного корпоративного права.

Ще наприкінці XIX ст. П.О. Соколовський зазначав, що намагаючись відшукати у класичному римському праві витоки ледь не всіх явищ сучасного економічного та правового побуту, багато авторів нерідко розглядають власне римські інститути з позиції сучасних понять, створених

лише згодом, завдяки особливим умовам життя середніх і новітніх століть [10, с. 138].

До того ж, приватне право у римських юристів застосовувалося не тільки у симбіозі з публічним, а й за іншою класифікацією – приватне право як право римське, національне та право загальнонародне [11, с. 12]. Тож не можна дійти остаточної думки щодо природи приватного і публічного права, беручи до уваги лише праці одного Ульпіана. На нашу думку, у римському праві не було єдності ні щодо їх розмежування, ні щодо їх місця у системі права. З іншого боку, поділ права на приватне і публічне має сучасну привабливість щодо категорії інтересу та можливості різного регулювання будь-яких процесів у рамках однієї галузі чи інституту.

Компромісним для цивільного права уявляється бачення, згідно з яким норми публічного та приватного права переплітаються лише у нормативних актах, а не в галузях права [12, с. 109]. Наприклад, процес створення корпорації урегульовано нормами публічного права, адже держава, розуміючи особливий суспільний і державний інтерес їх створення, встановлює імперативні норми реєстрації. До того ж, створення корпорацій відбувається за участі державних органів, а якщо звернутися до акціонерних товариств – цей порядок ще більш імперативно врегульований. Те саме стосується і припинення корпорацій, і навіть більшою мірою. Таким чином, ми не можемо розглядати норми, що регулюють відносини створення корпорації як приватні, а відтак вони вибувають із цивільно-правового регулювання за предметом.

Твердження, що учасники завжди мають вибір щодо того, як їм поводитися у корпорації, а корпорація не видає жодних обов'язкових до виконання наказів [13, с. 88], на нашу думку, є не зовсім правильним. По-перше, як більшість, так і меншість мають змогу взаємно впливати та підкорювати волю учасників. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 64 Закону України «Про господарські товариства» учасника товариства з обмеженою відповідальністю, який систематично не виконує або не належним чином виконує обов'язки, або перешкоджає своїми діями досягненню цілей товариства, може бути виключено з товариства на основі рішення, за яке проголосували учасники, що володіють у сукупності більш як 50% загальної кількості голосів учасників товариства. Системний аналіз цієї норми дає підстави для висновку, що фактично йдеться про позбавлення учасника його власності – частки в статутному капіталі. А відтак вбачається явне підпорядкування його інтересів інтересам корпорації. По-друге, корпоративні відносини не обмежуються колом корпорація-учасники, вони виходять за ці вузькі рамки, про що ми багаторазово наголошували. По-третє, існують такі корпоративні правовідносини, наприклад, між холдинговою компанією та залежним (корпоративним) підприємством, де відносини залежності-контролю є очевидними [14, с. 92–97].

Отже, основним питанням, яке має вирішуватися в процесі правового регулювання господарських відносин, є встановлення не того, де прокладено межу між приватними інтересами суб'єктів господарювання та публічними інтересами, а того, за допомогою якого юридичного інструментарію господарське право може забезпечувати узгодженість інтересів суб'єктів господарювання та суспільства загалом [1, с. 349]. Якщо визначати, що приватне і публічне право утворюють не горизонтальну, а вертикальну структуру, то стане очевидно, що приватноправові та публічно-правові норми пронизують усі галузі права. Отже, у контексті поділу права на публічне і приватне має йтися не про галузевий поділ, а про характер норм права. Таке тлумачення дасть змогу вирішити не тільки теоретичну проблему поділу галузей на приватне та публічне і

фактично відійти від цього підходу, а й чимало інших теоретичних і практичних проблем.

Поділяючи думку О.А. Беляневич про системність господарського права, що простежується крізь призму об'єктивних процесів галузевої та функціональної спеціалізації [2, с. 92], вважаємо, що приватне і публічне право в корпоративних відносинах слугують методологічному завданню регулювання корпоративних відносин шляхом взаємодії публічних і приватних інтересів, а не його віднесення до приватного чи публічного права.

У цьому контексті В.С. Щербина зазначає, що протиставлення публічних і приватних інтересів у державному регулюванні економіки правовими засобами є неприпустимим, оскільки саме шляхом упорядкування публічно-правового регулювання приватноправових відносин можливе досягнення оптимального співвідношення публічних і приватних інтересів [15, с. 30].

З огляду на викладене варто навести думку польської вченої Б. Корнеліус, що публічне і приватне право – це два елементи правової системи, ізольовані відповідно до горизонтальної організації, згідно з якою здійснюється поділ відокремлених галузей права [16, с. 91]. Це дозволяє розподіляти право на галузі не за ознакою приватного та публічного елементу, а використовувати зазначені вище об'єктивні процеси галузевої та функціональної спеціалізації. Це підтверджено системою сучасного німецького економічного права, про що буде йтися далі.

Не вбачається історично вивіреною тлумачення, що ідея господарського права і прийняття господарського (підприємницького) кодексу концептуально ґрунтується на ідеї господарського права, яка вперше набула поширення на сторінках європейської юридичної літератури на початку ХХ ст. Обґрунтуванню цієї концепції присвячена, зокрема, книга Ю. Гедемана «Fortschritte des Zivilrechts im XIX Jahrhundert», опублікована у 1910 р. До числа статей цього автора, виданих у російському перекладі в 1924 р. у Харкові, належить також стаття «Основні риси господарського права» [17, с. 34].

Вважаємо за необхідне розглядати історичний процес формування господарського права не у відриві від європейського, а у його контексті з урахуванням реалій радянських часів (особливо загрозливих для науковців господарського права після сумнозвісної наради з питань науки радянської держави і права у 1938 р. під керівництвом головного теоретика радянського права А.Я. Вишинського). Спочатку виникло торгове право в Європі, яке радянська наука господарського права намагалася адаптувати до особливостей командно-адміністративної системи, оскільки торгове право автоматично визнавалося «буржуазним» і не могло існувати в СРСР. За столітню ізоляцію всього права СРСР у європейському праві (у тому числі під впливом англосаксонської системи права) відбулися значні зміни. Ті поняття і процеси, які були предметом дискусій науковців дореволюційної Росії, зазнали істотних змін.

У цьому зв'язку М.І. Кулагін зазначав, що розвиток господарської функції держави, розширення її підприємницької діяльності, різноманітні обмеження права приватної власності і свободи договору – всі явища, притаманні західній економіці в другій половині ХХ ст., – надміру ускладнили і без того надскладну для західного правознавства проблему розмежування публічного і приватного права. Різні теорії права, які претендували на адекватне відображення зазначених змін у соціально-економічному житті країн Заходу, у тому числі теорія «юридичного соціалізму», теорія соціальних функцій, буржуазна концепція господарського права або взагалі відкидали поділ права на публічне і приватне, або наголошували марність цього поділу з погляду загальної систематизації

права, як це робив засновник нормативістської школи права Г. Кельзен. У свою чергу, активне проникнення публічних засад у сферу цивільного права, особливо помітне у роки Першої світової війни, спричинило появу буржуазних конструкцій господарського права [18, с. 5–6]. Зауважимо, що у наведеній цитаті під господарським правом М.І. Кулагін, вочевидь, мав на увазі економічне право, що є однією із галузей права сучасної німецької правової системи.

Перш ніж перейти до розгляду сучасної німецької правової системи, варто акцентувати, що на доктринальному рівні немає єдності щодо її розуміння. Загальновідомим є те, що в Німеччині паралельно діють Цивільне та Торгове уложення, а деякі науковці вважають торгове право видом приватного, що разом із нормами цивільного права становить економічне приватне право [19, с. 6]. Інші дослідники наголошують, що в Торговому уложенні є лише кілька відсильних норм до Цивільного уложення [20, с. 17]. Як слушно зазначає І.М. Проценко, навіть ті вчені, які визнають торгове право частиною цивільного, обов'язково застерігають, що це особливе цивільне право [21, с. 219] (не слід плутати з особливою частиною цивільного права, яка входить до загального цивільного права Німеччини).

Поряд із тим у науковій дискусії в Німеччині є інше бачення можливості державного втручання у приватне право [22, с. 12]. І тут однозначно виникає проблема несхожості понятійного апарату законодавства України та Німеччини. Публічне право в Німеччині традиційно розуміється як *Öffentliches*, що можна перекласти, як «суспільне право». Його норми також регулюють економічні відносини, а економічне право є його складовою. Водночас до економічного приватного права включаються норми торгового права, права про компанії і лише субсидіарно-цивільного права. Проте дослідження останніх років свідчать про прямий вплив норм суспільного права на право товариств, а відтак, про державне регулювання права товариств [22, с. 16]. Фактично це відповідає уявленню про господарське право, як комплексну галузь права України.

Для Франції розмежування права публічного і приватного також є дуже важливим, про що свідчить хоча б те, що цілий номер *Revue de Droit Association Henri Capitant pour la Culture Juridique Française* було присвячено публічному та приватному праву. Французькі науковці ставлять таке запитання: що сьогодні є ознакою оригінальної конструкції юридичного дуалізму? Вона стала парадоксом. З одного боку, межі публічного права розширюються паралельно із розбудовою європейського права, особливо в економіці, у зв'язку з тим, що воно є головним вектором у впровадженні законодавства ЄС у внутрішнє законодавство. Водночас адміністративна система доволі вдало проявила себе в цьому напрямі.

З другого боку, багато в чому завдяки ефекту права ЄС і Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у приватному й публічному праві було віднайдено істотні засади, процес наближення яких наразі триває. Це сприяло взаємодоповнюваності й співробітництву у відносинах публічного і приватного права, що проявилось одразу в декількох галузях. Саме через синтез відмінності й співробітництва наразі проявляється публічне та приватне право [5].

З огляду на викладене не можна погодитися з тим, що ГК «ґрунтується на філософії, яка виходить із можливості об'єднання приватноправових та публічно-правових засад у нову єдину якість правового регулювання так званих господарських відносин. Такого ще світ не бачив» [23, с. 4]. Збереження самостійності торгового права повною мірою відповідає тенденції сучасного права до диференційованого регулювання однорідних суспільних

відносин залежно від їх суб'єктного складу [18, с. 7–8]. Також спірно вбачається теза про неправомірність встановлення у ГК окремого від ЦК правового регулювання таких базових інститутів приватного права як суб'єкти, речове та договірне права тощо [24, с. 20].

Втім, структура торгових кодексів Німеччини та Франції засвідчує протилежне – обидва акти визначають осіб торгового права, торгові зобов'язання, договори тощо. Те, що ГК містить більше публічних або обмежувальних норм, є цілком логічним з урахуванням переходу української економіки від адміністративно-командної до ринкової. До того ж, всі торгові кодекси країн Європи, Модельний торговий кодекс США і Торговий кодекс Японії визначають такі поняття, як «комерсант», «комерційні зобов'язання» та «комерційні» угоди. Це спростовує наведену вище тезу про унікальність ГК у контексті правового регулювання таких базових інститутів приватного права, як суб'єкти, речове та договірне право.

Більше того, структура Закону Німеччини «Про акціонерні товариства» свідчить про наявність у цьому документі явно публічних норм. Зокрема, книга 3 регламентує провадження про покарання та штрафи, де викладено норми щодо цивільної, кримінальної та адміністративної відповідальності. Стосовно зв'язку цього Закону із Цивільним і Торговим уложеннями цифри кажуть самі за себе: про Цивільне уложення у Законі зазначено 9 разів, а про Торгове – 82.

У контексті поділу права на приватне і публічне доцільно також звернутися до досвіду англосаксонських країн. Не можна цілковито погодитися із твердженням, що у країнах англо-американського права поділ на публічне і приватне право не застосовується, хоча, безперечно, підтримуємо те, що в цих країнах право не поділяється на галузі у традиційному розумінні, а утворює самостійні розділи [17, с. 27] (право компаній, право купівлі–продажу тощо). Англійські юристи активно обговорюють приватне і публічне право на різних рівнях: конкурентного права, права публічних контрактів, частково права компаній, захисту прав споживачів, транспортного права тощо. Йдеться про дифузю публічного і приватного права [25, с. 92–254]. Ми вважаємо, що в англійському праві якнайкраще проявилася вертикальна характеристика приватного і публічного права, коли йдеться не про одноманітне регулювання приватними та публічними законами, а про спеціалізацію. Щодо американського права варто нагадати, що як і в англійському праві, тут немає поділу права на галузі, а так само і кодексів. Однак у США є Модельний торговий кодекс, проте відсутній Модельний цивільний кодекс.

Тепер перейдемо до визначення корпоративного права в системі права. У науці висловлено різні бачення стосовно місця цієї підгалузі права залежно від різних критеріїв. Більшість досліджень поняття «корпоративне право» зосереджені на визначенні змісту корпоративних правовідносин. Натомість нас цікавить саме виділення місця корпоративного права в системі права України. Продовжуючи тему системного підходу до розмежування галузей права, наведемо думку Н.Б. Пацуриї, що дослідження права можливе лише у разі застосування системного підходу, оскільки сприйняття права, як «внутрішньо узгодженого явища», потребує застосування до нього системно-структурних законів [26, с. 135].

Методологічно важливо визначити напрями нашого дослідження, місця корпоративного права в системі права, зокрема галузеві належності та системної. Стосовно галузеві належності корпоративного права застосовуються два підходи, у межах яких є різночитання. Згідно з першим підходом корпоративне право – складова цивільного права. Зважаючи на викладене, розвинемо думку В.В.

Поєдинок: тільки за допомогою господарсько-правової концепції, яка передбачає комплексне застосування приватноправових і публічно-правових елементів регулювання господарських відносин із метою забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у сфері господарювання [27, с. 123], можна пояснити феномен окремих систем господарського права, у нашому разі – корпоративного права. Єдність предмета правового регулювання дає змогу говорити про виникнення якоїсь комплексної галузі права. Пошуки системної складової визначення корпоративного права дають підстави розглядати корпоративне право, як інститут, систему норм, самостійну галузь і підгалузь. Традиційно в науці радянського права основу поділу права на галузі становили предмет і метод [28, с. 278–280]. Проте дослідники теорії права останнім часом справедливо зазначають, що для виділення його галузей недостатньо скористатися критерієм єдності предмета і методу правового регулювання, особливо щодо нових галузей права. Комплексні галузі поєднують як публічно-правові інститути, так і приватноправові [29, с. 18–21].

Зауважимо, що ще за радянських часів йшлося про комплексні інститути та підгалузі права. Зокрема, С.В. Полєніна [30, с. 71–79] писала про спорідненість інститутів, утворених на межі різних галузей права, наприклад, цивільного, сімейного і трудового. Вчена зазначала про утворення нових галузей права шляхом розвитку таких суміжних інститутів, наголошуючи, що досить складно точно визначити, коли саме вони стають самостійною галуззю права, і що, вочевидь, цей критерій також має відповідний законодавчий масив.

Щодо корпоративного права очевидним є однорідний предмет регулювання – корпоративні відносини. Це дає підстави стверджувати, що правові норми корпоративного права не просто становлять сукупність, а й взаємодіють між собою. Тому ми не погоджуємося, що корпоративне право – це система норм, яка формується з різних інститутів цивільного права [31, с. 56], адже його предметом є однорідні відносини, що комплексно регулюються. Крайнім проявом визначення корпоративного права через систему правових норм є позиція В.А. Белова, який відкидає комплексний характер корпоративного права, розглядаючи його у контексті різних інститутів цивільного права [32, с. 84–85].

Стосовно розгляду корпоративного права, як системи норм, варто акцентувати наступне. Як вбачається із позиції В.А. Белова, представники науки цивільного права не вважають корпоративне право цілісною системою. Натомість зазначається, що корпоративне право – звичайна система норм, інакше кажучи – проста їх сукупність. Отже, корпоративне право фактично «запозичує» норми із різних інститутів цивільного права, наприклад, загальної частини, зобов'язального, договірного, не утворюючи власної системи. Проте наше дослідження структури корпоративних відносин свідчить про специфіку суб'єктів, об'єктів і змісту корпоративних правовідносин. До того ж, поза увагою автора залишилося корпоративне управління, як один із об'єктів корпоративних відносин.

Ряд учених, переважно представники науки цивільного права, розглядають корпоративне право, як інститут. На їхню думку, корпоративні норми складаються лише всередині цивільного права. Зокрема, В.А. Васильєва пише, що корпоративне право – особливий сегмент приватноправового регулювання – є цивільно-правовим інститутом [33, с. 18].

Інститут права – це сукупність нормативних приписів галузі права, що виражають зміст взаємозалежних правових норм, які регулюють певну групу (вид) суспільних відносин, а також суспільні відносини або їх елементи [34, с. 15].

Аналіз теоретичних досліджень стосовно виділення підгалузей права дає змогу дійти висновку, що підгалузь повинна мати певні спільні характеристики інститутів, які вона об'єднує. Зокрема, на думку О.А. Галети, підгалузь права завжди є не просто сукупністю споріднених правових інститутів, але й результатом спеціалізації правового впливу, причому ця спеціалізація є об'єктивно-суб'єктивною, тобто охоплює як об'єктивні потреби суспільства, так і запити та наміри юридичної практики [34, с. 16].

Крім об'єднання однорідних корпоративних норм, корпоративному праву також властивий другий компонент підгалузі права, оскільки в суспільстві об'єктивною є потреба у вивченні та уніфікованому регулюванні корпоративних відносин, що проявляється у ролі корпорацій у суспільстві, а також КСВ, про що йшлося вище. Потреби юридичної практики є очевидними, про це свідчать системні роз'яснення вищих судових органів із питань корпоративного права. Таким чином, вважаємо, що корпоративне право є підгалуззю господарського права та має комплексний характер, адже у ньому відсутнє однорідне регулювання, воно регламентується не лише в рамках сучасних корпоративних інститутів, наприклад, корпоративного управління та здійснення корпоративних прав, конкурентного права, трудового і навіть сімейного (про норми кримінального права в Законі Німеччини «Про акціонерні товариства» йшлося вище).

О.Р. Кібенко визначає корпоративне право, як комплексний міжгалузевий правовий інститут, норми якого регулюють приватноправові та публічно-правові відносини, що складаються у зв'язку зі створенням, діяльністю та ліквідацією господарських товариств [35, с. 33–36]. погоджуючись із тим, що норми корпоративного права регулюють як приватноправові, так і публічно-правові відносини, ми не поділяємо думку стосовно корпоративного права як міжгалузевого інституту. Річ у тім, що норми корпоративного права набагато більші за обсягом, ніж цього достатньо для інституту, до того ж, лише у своїй системі корпоративне право утворює два інститути – корпоративне управління та здійснення корпоративних прав.

Висновки. У корпоративному праві щільно поєдналися методи господарського права – метод владних приписів (порядок створення господарських товариств), автономних рішень (корпоративне управління) та рекомендацій (модельні статuti). При цьому власного методу корпоративне право не напрацювало. Таким чином, корпоративне право – це підгалузь господарського права, яка регулює корпоративні відносини, тобто відносини зі здійснення корпоративних прав і корпоративного управління. Сьогодні доцільно розглядати розподіл права на публічне і приватне не через призму законів, які дедалі більшою мірою базуються на спеціальному галузевому принципі, а через норми права. Тож публічне і приватне право мають характер горизонтальних норм права. Так, поєднання в рамках одного закону приватного та публічного права має найбільш очевидний прояв у корпоративних законодавчих актах.

Список використаної літератури:

1. Беляневич О. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : Моногр. / О. Беляневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
2. Сібільов М. Предмети приватного (цивільного) права / М. Сібільов // Право України. – 2014. – № 6. – С. 66–74.
3. Банчук О. Підстави розмежування публічного та приватного права в Україні / О. Банчук // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 143–151.
4. Диденко А. Целевые ветви права. – [Електронний ресурс] / А. Диденко // Специализированный ежемесячный жур-

нал «ЮРИСТ». – 2011. – № 7. – Режим доступу : <http://journal.zakon.kz/4446296-o-celevykh-vetvях-prava.html>.

5. Gaudemet Y. Editorial / Y. Gaudemet // Revue de Droit Association Henri Capitant pour la Culture Juridique Française. – [Електронний ресурс]. – 2012. – № 5. – Режим доступу : http://www.henricapitantlawreview.fr/edito_revue.php?id=48&lateral=48.

6. Вінник О. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення / О. Вінник. – К : Атіка, 2003. – 352 с.

7. Покровский И. История римского права / И. Покровский. – М : Статут, 2004. – 540 с.

8. Петражицкий Л. Акционерная компания. Акционерные злоупотребления и роль акционерных компаний в народном хозяйстве / Л. Петражицкий. – С.-Пб: Типография Министерства финансов, 1898. – 266 с.

9. Watson A. The Evolution of Western Private Law / A. Watson. – JHU Press, 2001. – 320 p.

10. П. Соколовский. Договор товарищества по римскому праву / П. Соколовский // Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. [Уклад., перем.: І. Гриценко, В. Короткий]. – К.: Либідь, 2010. – Кн. 1. – 480 с.

11. Митюков К. Курси римського права / К. Митюков // Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. [Уклад., перем.: І. Гриценко, В. Короткий]. – К.: Либідь, 2010. – Кн. 1. – 480 с.

12. Варул П. Место корпоративного права в правовой системе / П. Варул // Гражданское право и корпоративные отношения, междунар. науч.-практ. конф. (2013; Алматы). Материалы международной научно-практической конференции «Гражданское право...», посвящ. 90-летию видного казахстанского ученого-цивилиста Ю. Басина, 13–14 мая 2013 г. / Науч.-исслед. ин-т частного права Каспийского общественного ун-та, Германское общество по междунар. сотрудничеству (GIZ) и т. д.; [отв. ред. М. Сулейменов]. – Алматы. – 2013. – 736 с.

13. Спасибо-Фатеева І. Вчення про корпоративні праві і цивілістична доктрина / І. Спасибо-Фатеева // Право України. – 2014. – № 6. – С. 84–92.

14. Лукач І. Правове становище холдингових компаній : Монографія / І. Лукач. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.

15. Щербина В. Публічні й приватні інтереси в господарських відносинах. – [Електронний ресурс] / В. Щербина // Приватне право і підприємництво. – 2014. – Вип. 13. – С. 28–31. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ppip_2014_13_9.pdf.

16. Kornelius B. The topicality of law division into public law and private law. – [Електронний ресурс] / В. Kornelius // SLGR. – 2011. – № 39 (26). – P. 77–92. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Flogika.uwb.edu.pl%2Fstudies%2Fdownload.php%3Fvolid%3D39%26artid%3D3Dbk&ei=yxgMVb3KDczAU-6ggyg&usq=AFQjCNEY6y-bD065z254eJ1nGkAIFN_hTQ&sig2=vscym71K_qn4KkOApwmADg.

17. Майданик Р. Право України: дуалізм і система. – [Електронний ресурс] / Р. Майданик // Приватне право. – 2013. – № 1. – С. 26–40.

18. Кулагин М. Предпринимательство и право: опыт Запада / М. Кулагин. – М., 1992. – 144 с.

19. Meyer J. Wirtschafts-privatrecht. Eine Einführung / J. Meyer. – Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2002. – 325 p.

20. Boemke B., Ulrici B. BGB Allgemeiner Teil / B. Boemke, V. Ulrici. – Springer : 2009. – 471 p.

21. Проценко І. Признаки торгового права Німеччини як особливої галузі частинного права / І. Проценко // Закон і життя. – 2013. – № 8–4. – С. 217–221.

22. Seewald O. Wirtschaftsverwaltungsrecht. – [Електронний ресурс] / О. Seewald. – 160 p. – Режим доступу: <http://>

www.jura.uni-passau.de/fileadmin/dateien/fakultaeten/jura/lehrstuehle/seewald/skript_wirtschaftsverwaltungsrecht_07_seewald.pdf.

23. Довгерт А. Система приватного права та структура проекту нового цивільного кодексу України / А. Довгерт // Кодифікація приватного (цивільного) права; За ред. А. Довгерта. – К., 2000. – 336 с.

24. Довгерт А. Сучасні приватноправові реформи в Україні з огляду на формування всесвітньоцивільного права: Доповідь на академічних читаннях АПРН України 17 березня 2009 р. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 19–21.

25. Freedland M., Auby J.-B. The Public Law / M. Freedland, J.-B. Auby / Private Law Divide: Une entente assez cordiale. – Bloomsbury Publishing, 2006. – P. 93–254.

26. Пацурія Н. Страхові правовідносини у сфері господарювання: проблеми теорії і практики : Монографія / Н. Пацурія. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. – 504 с.

27. Поєдинок В. Правове регулювання інвестиційної діяльності: теоретичні проблеми : Монографія / В. Поєдинок. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 479 с.

28. Алексеев С. Теория государства и права / С. Алексеев. – М. : Юрид. лит-ра, 1985. – 478 с.

29. Мінка Т. Правовий режим як критерій поділу права на галузі / Т. Мінка // Часопис Київського університету права. – 2003. – № 3. – С. 18–21.

30. Поленина С. Комплексные правовые институты и становление новых отраслей права. – [Електронний ресурс] / С. Поленина // Правоведение. – 1975. – № 3. – С. 71–79. – Режим доступу: <http://law.edu.ru/article/article.asp?articleID=1140036>.

31. Соколовський М. Історія становлення поняття «корпоративне право» у вітчизняному законодавстві та доктрині права / М. Соколовський // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014 – Вип. 2. – Т. 2. – С. 54–58. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo02/part_2/12.pdf.

32. Корпоративное право: Актуальные проблемы теории и практики / Под общ. ред. В. Белова. – М. : Юрайт, 2009. – 678 с.

33. Корпоративне право України : Підручник / За заг. ред. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 320 с.

34. Галета О. Підгалузь права як категорія сучасної загальнотеоретичної юриспруденції. – [Електронний ресурс] / О. Галета // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 14–17. – Режим доступу: http://pap.in.ua/5_2014/3.pdf.

35. Кибенко Е. Корпоративное право Украины // Учебное пособие / Е. Кибенко. – Х. : Эспада, 2001. – 288 с.